

Lagutskottets yttrande

1984/85:1 y

om utformningen av det ökade stödet till barnfamiljerna (prop. 1984/85:39)

Till socialutskottet

Socialutskottet har hemställt om lagutskottets yttrande beträffande i proposition 1984/85:39 framlagt förslag till lag om förlängt bidragsförskott för studerande jämte motion 1984/85:103 av Nils Carlshamre (m).

Enligt lagen (1964:143) om bidragsförskott utgår bidragsförskott till barn i tre fall, nämligen då bara den ene föräldern är vårdnadshavare, då föräldrarna har gemensam vårdnad men lever åtskilda och barnet stadigvarande bor hos endast den ene föräldern samt då ingen av föräldrarna har vårdnaden. Vidare förutsätts att den förälder som bor åtskild från barnet inte betalar något underhållsbidrag eller att det underhållsbidrag som betalas är lägre än bidragsförskottet. Bidragsförskott utgår längst till dess barnet fyllt 18 år. Bidragsförskott kan vägras om vårdnadshavaren utan giltigt skäl underlåter att vidta eller medverka till åtgärder för att få faderskapet till barnet eller underhållsbidrag fastställt. Om det fastställda underhållsbidraget uppenbarligen understiger vad den bidragsskyldige bör betala lämnas inte bidragsförskott med högre belopp än underhållsbidraget. När bidragsförskott utgår skall den underhållsskyldige till försäkringskassan betala det fastställda underhållsbidraget, dock högst med det belopp som motsvarar förskottet.

Det i propositionen framlagda förslaget om förlängt bidragsförskott för studerande innebär att bidragsförskott i vissa fall skall kunna utgå även efter det barnet fyllt 18, år dock längst till halvårsskiftet det år barnet fyller 20 år. För att förlängt bidragsförskott skall utgå krävs bl. a. att barnet bor ihop med endast den ene av föräldrarna eller med någon annan person som var vårdnadshavare när barnet fyllde 18 år. Vidare fordras att barnet går i skolan när det fyller 18 år eller återupptar skolgången innan det fyller 19 år. Vissa krav ställs också upp när det gäller skolgången. I princip skall det vara fråga om studier som ger rätt till förlängt barnbidrag eller studiehjälp. I övrigt ansluter reglerna nära till vad som gäller beträffande bidragsförskott. Sålunda kan förlängt bidragsförskott vägras om barnet inte medverkar till att få faderskapet eller underhållsbidrag fastställt eller till att utgående bidrag höjs. Förälder som är skyldig att betala underhållsbidrag men inte gör det fullt ut blir återbetalningsskyldig mot försäkringskassan. Den nya lagen föreslås träda i kraft den 1 januari 1985 och blir tillämplig endast på barn som fyller 18 år efter ikraftträdandet.

I motion 103 yrkas att den föreslagna begränsningen till barn som fyller 18

år 1985 eller senare slopas och att alltså alla barn som vid ikraftträdandet inte fyllt 20 år skall omfattas av lagen.

Lagutskottet får anföra följande.

Nuvarande bestämmelser om bidragsförskott liksom förslaget om förlängt bidragsförskott bygger i huvudsak på reglerna i 7 kap. föräldrabalken (FB) om föräldrars underhållsskyldighet mot sina barn och är nära anpassade till dessa. Enligt 7 kap. 1 § FB skall föräldrarna svara för underhåll åt barnet efter vad som är skäligt med hänsyn till barnets behov och föräldrarnas förmåga. Underhållsskyldigheten upphör när barnet fyller 18 år. Går barnet i skola vid denna tidpunkt eller återupptar barnet skolgången innan det fyllt 19 år är föräldrarna underhållsskyldiga så länge skolgången pågår, dock längst till dess barnet fyller 21 år. Till skolgång räknas studier i grundskolan eller gymnasieskolan och annan jämförlig utbildning. Under förarbetena till underhållsreglerna (se prop. 1978/79:12 s. 155) framhölls att det med denna utformning bör vara möjligt för barnet att få underhåll för sådana studier för vilka studiehjälp enligt 3 kap. studiestödslagen kan utgå.

En förälder som inte har vårdnaden om sitt barn och inte heller varaktigt bor tillsammans med barnet skall enligt 7 kap. 2 § FB fullgöra sin underhållsskyldighet genom att betala underhållsbidrag. Detsamma gäller när en förälder har gemensam vårdnad om barnet och barnet bor ihop med endast den andre föräldern. Underhållsbidrag fastställs genom avtal eller dom och kan avse både förfluten tid och framtiden. Vid rättegång om underhållsbidrag gäller enligt 8 § att domstolen inte mot den underhållsskyldiges bestridande får fastställa underhållsbidrag som avser längre tid tillbaka än tre år. Inte heller får mot den underhållsskyldiges bestridande bidrag bestämmas för tid efter det barnet fyllt 18 år innan det kan tillförlitligt bedömas om underhållsskyldighet föreligger därefter (14 § tredje stycket).

Nuvarande regler om underhållsbidrag i föräldrabalken trädde i kraft den 1 juli 1979. Tidigare gällde underhållsskyldigheten tills barnet fyllde 16 år men kunde under vissa förutsättningar utsträckas om barnet fortsatte sin utbildning efter 16-årsåldern. De nya reglerna gäller emellertid såvitt nu är av intresse inte bara nya underhållsbidrag utan också då skyldigheten att betala underhållsbidrag inträtt före den 1 juli 1979.

Som framgår av det anförda är en förälder underhållsskyldig då barnet fortsätter sin skolgång efter fyllda 18 år, dock längst till dess barnet fyller 21 år. Skyldigheten att utge underhållsbidrag gäller alltså inte bara för den tid då bidragsförskott kan utgå utan också de skolår som det förlängda bidragsförskottet föreslås avse. Enligt lagutskottets mening påverkar således införandet av ett förlängt bidragsförskott inte de underhållsskyldigas situation. Detta gäller oavsett om man, som föreslås i propositionen, begränsar reformen till att avse dem som fyller 18 år efter ikraftträdandet eller om man i enlighet med motionärens önskemål gör de nya reglerna tillämpliga också på dem som redan fyllt 18 år.

En annan sak är att i de fall ett underhållsbidrag från början bestämts att

utgå längst till dess barnet fyllt 18 år det krävs ett nytt avtal eller en ny dom för att underhållsbidraget skall fortsätta. Ofta torde parterna kunna komma överens om en förlängning av underhållsbidraget. Utskottet kan dock inte utesluta att både förslaget i propositionen och det i motionen kommer att föranleda en viss ökning av antalet underhållsmål vid de allmänna domstolarna. Hur stor denna ökning blir kan lagutskottet inte uttala sig om med någon bestämdhet.

I sammanhanget vill utskottet erinra om att underhållsreformen i vart fall till en början synes ha föranlett att antalet underhållsmål ökade. Detta angavs bero bl. a. på att försäkringskassorna inte ville lämna några förhandsbesked om vad som var skäligt underhållsbidrag. Med hänsyn till risken för att försäkringskassan i efterhand inte skulle godkänna det underhållsbidrag parterna avtalat om och därför reducera bidragsförskottet ansågs den underhållsberättigade tvungen att få bidraget fastställt genom en dom. De administrativa problemen vid handläggningen av frågor om underhåll och bidragsförskott behandlades av lagutskottet två gånger vid 1981/82 års riksmöte (se LU 1981/82:2 och 25) med anledning av motioner. Utskottet hänvisade därvid till att det ingick i ensamförälderkommitténs uppdrag att se över dessa frågor. I betänkandet LU 1981/82:25 framhöll utskottet också att det pågick ett samråd mellan justitiedepartementet och riks försäkringsverket som närmast syftade till att försöka öka försäkringskassornas möjligheter att lämna besked i bidragsförskottsärenden för att undvika onödiga processer. Ensamförälderkommittén slutförde sitt uppdrag år 1983 genom avlämnande av betänkandet (SOU 1983:51) Ensamföräldrarna och deras barn, vari bl. a. föreslås att fastställande av underhållsbidrag skall överföras till försäkringskassorna. Syftet med förslaget är att man skall komma till rätta med de problem som nuvarande ordning innebär, bl. a. de onödiga underhållsprocesserna. Betänkandet har remissbehandlats men i denna del ännu inte lett till lagstiftning. Lagutskottet vill – utan att ta ställning till kommitténs förslag – understryka vikten av att frågan om förhandsbesked från försäkringskassorna snarast löses så att inte – när parterna är överens i underhållsfrågan – den underhållsberättigade ändå måste väcka talan vid domstol för att undgå risken för en reduktion av bidragsförskottet.

Lagutskottet vill också något beröra frågan om rättegångskostnader i mål om underhållsbidrag till barn. När barnet är under 18 år får barnet inte själv föra sin talan utan måste företrädas av en ställföreträdare, oftast vårdnadshavaren. Barnet betraktas ändå som part i målet och kan, om barnet förlorar målet, enligt de allmänna bestämmelserna om rättegångskostnader i 18 kap. rättegångsbalken bli förpliktad att ersätta motpartens rättegångskostnader eller återbetala statsverkets kostnader för dennes rättshjälp.

Lagutskottet har vid flera tillfällen, senast år 1983 (se LU 1982/83:24) framhållit att reglerna om barns ansvar för rättegångskostnader inte är helt tillfredsställande och att det är angeläget att frågan får en acceptabel lösning. Utskottet utgick år 1983 från att regeringen i samband med ställningstagande

dena till rättegångsutredningens betänkande överväger frågan i hela dess vidd.

I den nu aktuella propositionen föreslås att det förlängda bidragsförskottet skall utbetalas till den förälder eller tidigare vårdnadshavare som barnet bor tillsammans med. Trots att barnet uppnått myndighetsåldern och själv alltså får uppbära eventuellt underhållsbidrag skall det inte bli berättigat till det förlängda bidragsförskottet. Däremot ställs det i propositionen, som tidigare redovisats, krav på att barnet skall medverka till att få faderskap eller underhållsbidrag fastställt eller få utgående bidrag höjt. Den föreslagna ordningen gör det än angelägnare än tidigare att spörsmålet om rättegångskostnaderna snarast löses på ett för barnet tillfredsställande sätt.

Utöver det anförda föranleder propositionen i aktuell del och motionen inte några uttalanden från lagutskottets sida.

Stockholm den 6 december 1984

På lagutskottets vägnar

PER-OLOF STRINDBERG

Närvarande: Per-Olof Strindberg (m), Lennart Andersson (s), Martin Olsson (c), Elvy Nilsson (s), Mona Saint Cyr (m)*, Arne Andersson i Gamleby (s)*, Ingemar Konradsson (s), Allan Ekström (m), Owe Andréasson (s), Sigvard Persson (c), Per Israelsson (vpk), Inga-Britt Johansson (s), Kersti Johansson (c), Berit Löfstedt (s) och Sten Andersson i Malmö (m).

* Ej närvarande vid yttrandets justering.